

PRILOG RASPRAVI O KONCEPCIJI RAZVOJA PRERADE DRVA I PROIZVODNJE NAMJEŠTAJA

SUPPLEMENT TO DISCUSSION OF WOOD PROCESSING AND FURNITURE MANUFACTURING DEVELOPMENT

Mladen FIGURIĆ*

SAŽETAK: Artikuliranje i znanstveno promišljanje nove koncepcije razvoja prerade drva i proizvodnje namještaja traži prekid sa starim, konvencionalnim, disciplinarnim podjelama i uzrocima mišljenja i stavova o razvojnim problemima.

Iz tih razloga, u radu je prikazana nova koncepcija razvoja koji je potrebno smjestiti u umreženo polje trendova koji je određuju, u institucionalnoj raznolikosti na lokalnim razinama, unutar države i globalno. U radu su prikazane osnove tipologije poduzeća i institucija, kao i viđenje njihova umrežavanja kao pretpostavke izrade razvojne koncepcije u preradi drva i proizvodnji namještaja.

Ključne riječi: koncepcija, razvoj, mreža, struktura.

1. UVOD I PROBLEMATIKA – Introduction and problems

Globalizacija svjetske ekonomije traži globalizaciju proizvodnje, trgovine, sustava financiranja te sustava promjene znanja i tehnologije. Jednako tako, ona traži i promjene u sustavu ekonomske koordinacije te upravljanja razvojem u okviru globalnih promjena. Ovaj početni zaključak ujedno je i najveća kritika raznim studijama i projektima razvoja prerade drva i proizvodnje namještaja, koji se uglavnom bave analizom postojećeg stanja, ravnomjernim zadržavanjem svih djelatnosti u ovom području, te ekstrapolaciju podataka s različitim trendovima rasta. Svi su takvi dosadašnji scenariji u predviđenoj budućnosti u okviru postojećeg dominantnog načina proizvodnje nediferenciranog rasta, a to znači da se moraju sasvim promijeniti u korist diferenciranog rasta. Takav je razvoj u globalnom gospodarstvu, posebice u preradi drva i proizvodnji namještaja, prijedan. Iz tih razloga ova rasprava ima osnovni cilj dati prilog diskusiji kako ostvariti diferencirani rast pojedinih djelatnosti u okviru prerade drva i proizvodnje namještaja, i kako uspostaviti procese međudjelovanja između pojedinih elemenata sustava, o čemu navedene

studije, projekti i elaborati razvoja uopće ne raspravljaju, a kamoli rješavaju.

Naime, u pilanskoj preradi te proizvodnji furnira i drvnih ploča svjetska kretanja očituju se u okrupnjavanju i globalizaciji, dok je proizvodnja namještaja, koja je u tehnološki razvijenom svijetu vrlo sofisticirana, sve spremnija prema tržištu nastupati kupcu individualno. Suvremena tehnologija će najčešće sama određivati veličinu tvornica, poduzeća, količinu proizvodnje, pa prema tome i veličinu tržišta. To je ono bitno novo što pokazuje da je nacionalno tržište preusko za takvu proizvodnju, kao i da je ono postalo jedna od bitnih kočnica modernizacije proizvodnje koju traži konkurencija na svjetskom tržištu.

Paradigma strategije razvoja izraz je kompresije njezina sadržaja, što proizlazi iz aksiologije, discipline koja proučava karakteristike svih vrednovanja i vrijednosti. To je opća teorija vrijednosti i vrednovanja stvarnosti. To praktički znači da strategija razvoja u sebi sadrži nastojanja da se postigne što kvalitetniji i kvantitativniji rast i razvoj pomoću određene vrijednosne koncepcije i vrijednosne orijentacije. Međutim, upravo ta koncepcija rasta i razvoja nije definirana.

* Prof. dr. sc. Mladen Figurić, Šumarski fakultet, Zagreb

Tamo gdje ne postoji koncepcija razvojne vrijednosne orijentacije, strategiju kao konzekventnu disciplinu, kao znanost i vještinu, kao teoriju i praksu i nije moguće postavljati, osmisлити i prosuđivati. Iz tih razloga ne začuđuje što nema učinaka u postojećim, nazovi strategijama razvoja prerade drva i proizvodnji namještaja.

Uporaba pojma strategije zahtijeva filozofsko razlikovanje tog pojma od pojma koncepcije. Poimanje gotovo u svim dosadašnjim projektima, elaboratima i studijama zamjenjuje ili promišlja strategiju kao koncepciju.

2. CILJEVI – Objectives

Artikuliranje i znanstveno promišljanje nove koncepcije gospodarskog razvoja prerade drva i proizvodnje namještaja traži prekid sa starim, konvencionalnim, discipliniranim podjelama i uzrocima mišljenja i stavova o razvojnim problemima. Novu koncepciju razvoja potrebno je smjestiti u umreženo polje trendova koji ju određuju, u institucionalnoj raznolikosti na lokalnim razinama unutar države i globalnoj. Takva koncepcija razvoja prerade drva i proizvodnje namještaja ne smije koncipirati kao posljedica politike koja će predstavljati heurističku jednostavnost. Koncepcija razvoja prerade drva i proizvodnje namještaja mora se osnivati na sljedećim postavkama:

- a) spoznati i razdvojiti razvoj koji je dio povijesti sektora od suvremenih tijekova globalnog razvoja sektora,
- b) spoznati značenje paradigme novoga razvoja kao bitne razvojne koncepcije suvremenih razvijenih zemalja,
- c) stvoriti pretpostavke priključivanja svjetskim trendovima u sektoru pozicioniranja proizvoda i poduzeća na globalnom tržištu drvom i drvnim proizvodima,
- d) postaviti ciljeve koncepcije koji ne mogu biti načelni i deklarativni.

Iz tih razloga u ovome radu osnovni cilj je potaknuti raspravu o koncepciji razvoja, a tek nakon toga dolazi do promišljanja strategije. Zato je bitno pronaći novu

ju. To nije pravilno, niti ima smisla. Pod paradigmom koncepcija treba razumijevati, ili se može razumijevati, ili bi se trebalo razumijevati skup predodžbi kao konzistentnih ciljeva. Konzistentnost ciljeva zahtijeva strogo, konzekventno ponašanje subjekata strategije za projekciju rezultata s raspoloživim potencijalima, izvorima i uvjetima u stvarnom vremenu i prostoru. To je ujedno i filozofsko i teoretsko razgraničenje biti pojmova strategija i koncepcija. Znači strateška djelatnost u sebi nosi intenciju "moći", a koncepcija intenciju "htjeti".

filozofiju za postavljanje koncepcije novih razvojnih mogućnosti, za novi način u postizanju strategije razvoja, respektirajući pritom i tražeći tu novost u sklopu razvojnih trendova suvremenih ekonomija, a ne u smislu konstruiranja sustava koji je suvremenim razvojem prevladan ili koji nigdje nije postojao niti će postojati u preradi drva i proizvodnji namještaja.

Veći dio strategije razvoja prerade drva i proizvodnje namještaja zanemaruje načine na kojima se stvara lanac vrijednosti, strukturalnih udruživanja između subjekata i strukture te sustava institucija. Upravo ove temeljne analitičke kategorije cilj su i predmet autorovih istraživanja, s ciljem definiranja koncepcije prerade drva i proizvodnje namještaja. Jedno od temeljnih pitanja je i kako povezati lokalne dimenzije s globalnima u projekciji razvoja modela, kao i za specificiranje implikacija utjecaja različitih struktura institucija na uspjeh pojedinog poduzeća u danom gospodarstvu.

Nema sumnje da poduzeća i njihova sposobnost da razvijaju konkurentnost čine pokretačku snagu svjetske konkurentnosti. Međutim, ukupna svjetska konkurentnost mijenja načine upravljanja konkurentnošću. Analitičari upozoravaju na činjenicu da je konkurentnost proces koji se stalno mijenja. To se posebice očituje u pogledu promjena pojmova i sadržaja konkurentnosti. Jedno od najinteresantnijih pitanja svjetskog gospodarstva je pitanje novih kriterija konkurentnosti na svjetskom tržištu.

3. TIPOLOGIJA PODUZEĆA PRERADE DRVA I PROIZVODNJE NAMJEŠTAJA

Typology of wood processing and furniture manufacturing companies

Novo kriterije konkurentnosti na globalnom svjetskom tržištu bitno određuju sljedeći čimbenici: integracijski procesi, razvoj uslužnog sektora, reindustrijalizacija i razvijenost okruženja.

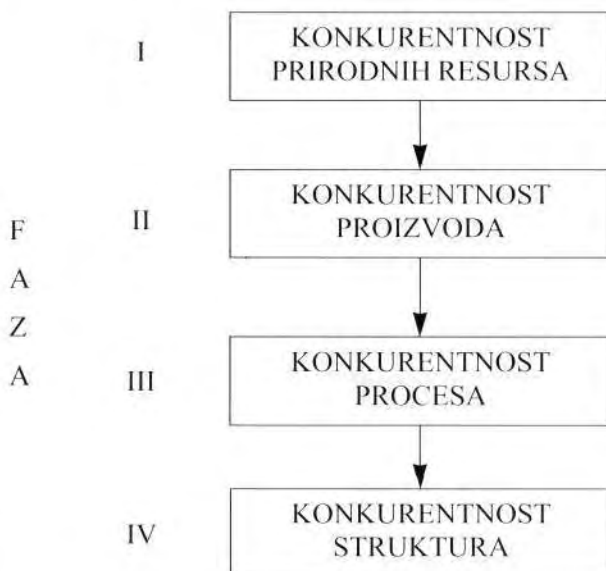
Konkurencija na globalnom tržištu zahtjeva da se razmotri cijeli proces reindustrijalizacije drvnog sektora sa dva temeljna gledišta s ciljem povećanja podjele rada između poduzeća:

- da sektorska organizacija preradbe drva i proizvodnje namještaja prijeđe od horizontalnih tržišta na vertikalno tržište
- razvijajući načine koordinacije razmijene procesa unutar mreža.

Tu se javlja novi oblik podjele rada i ulaže se najviše u funkcije projektiranja, komercijalizacije i kvalitete

vlastitih proizvoda i usluga i sustava poduzeća, odabirajući odgovarajući sustav vertikalnih odnosa.

Iz dosadašnjih istraživanja organizacijskih struktura proizlazi da je u mrežnim odnosima traženje rješenja problema. To proizlazi iz njene decentraliziranosti, koja u aktivnostima kroz mrežu dolazi maksimalno do izražaja. Kao što su dosadašnja istraživanja pokazala, danas se nalazimo već duboko u stvaranju novog gospodarstva i nove ekonomije. Unatoč tomu, tzv. Slonov model još uvijek je dominantan model. Tako se dolazi u situaciju da se u novim uvjetima i kada vrijede drugi kriteriji ekonomskog djelovanja, poduzećima upravlja stilom starih industrijskih poduzeća. Iz tih razloga u ovome radu prvo se daje prikaz razvoja modela organizacije poduzeća u sektoru. Prikazani slijed dat je logički i nije ga potrebno poistovjetiti s vremenskom dimenzijom razvoja, međutim potrebno ga je promatrati s aspekta povijesno-razvojnih oblika konkurentnosti (sl. 1).

Slika 1. Povijesno-razvojni oblici konkurentnosti
Figure 1. Historical and developmental forms of competition

3.1. LOGIČKI SLIJED RAZVOJA TIPOVA PODUZEĆA

Logical order for a development of different types of companies

1. *Relativna nadmoć distributora nad industrijom*

Ova faza razvojnog ciklusa je potpuna ovisnost proizvodnje od vanjskih narudžbi. Proizvođači se ne bave ozbiljnom komercijalizacijom. Tržište maloprodaje u rukama je trgovaca drvetom, drvnim proizvodima i namještajem i proizvođača grosista.

2. *Poduzeće Leadership I generacije - veliko industrijsko poduzeće i obrtnici*

Za ovu fazu znakovita je podjela drvnog sektora na industrijsku proizvodnju uz prevlast malog broja velikih poduzeća i onaj obrtnički fragmentiran na veliki broj mikropoduzeća. Te dvije skupine nisu konkurentski odijeljene nego komuniciraju međusobno i teže komplementarnoj i tržišnoj funkcionalnosti. U ovom modelu preko važnih (značajnih) narudžbi vanjskog tržišta, leadership-veliko poduzeće prenosi dio svojih narudžbi manjim poduzećima ili obrtnicima. Mikropoduzeća obrtničkog tipa, na taj način povezana sa leadership poduzećem, u slučaju smanjene potražnje preusmjeravaju se relativno lako na lokalna tržišta, diferencirajući međusobno ponudu. Ovakav tip leadership poduzeća koncentriran je u malom broju poduzeća i obavlja fundamentalnu funkciju aktiviranja industrijskog spleta, razvijajući prve veze između obrtničkih djelatnosti prerade drva, industrijske prerade drva i trgovačkih tržišta.

3. *Poduzeće-Leadership II generacije - jaka ekspanzija kroz tehničku podjelu rada između poduzeća*

U ovom modelu šire se tvornice s naglaskom na jaku ekspanziju tehničke podjele rada između poduzeća, po logikama specijalizacije faza i proizvoda putem nastan-

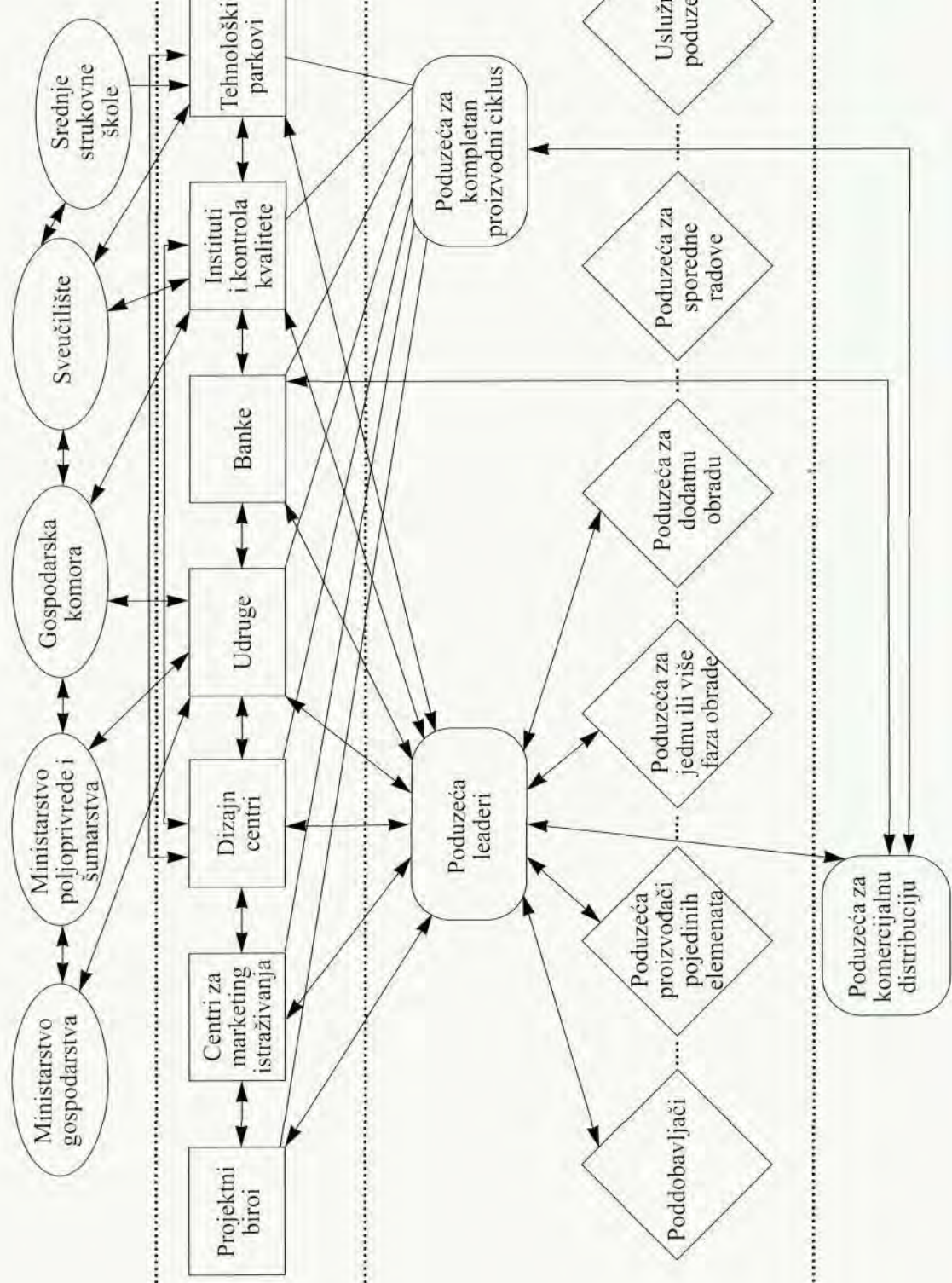
ka i širenja pozitivne eksternalizacije. Tako se stvara proširena industrijska jezgra. Ovaj model je difuzni model klasičnog tipa, marshalijanskog tipa, koji proizlazi iz vanjskih poticaja potražnje, koji mogu zadovoljiti progresivne procese tehnološke specijalizacije. Ovaj model očito je zamjenska funkcija koju je obavljao prvobitni leadership koncern u malom broju poduzeća u leadership, koji obavlja funkciju aktiviranja kompletnog industrijskog spleta.

4. *Fordistička specijalizacija poduzeća i devertikalizacija proizvoda*

Ovaj model povezan je primjenom kompleksnih tehnologija. Pojedina poduzeća odlučuju se na uvođenje novih tehnologija i povećanje veličina, a cilj je postizanje kvalitativno i kvantitativno veće proizvodnje, razvijajući više razine automatizacije sljedeći "fordiste" u standardizaciji proizvoda i pojedinih komponenti. U ovome modelu ostala poduzeća (mala i obrtnička) specijaliziraju se u pojedinim fazama obrade ili izradi komponenti (elemenata) za proizvod. Tako se počinju uspostavljati s jedne strane djelatnost pod-nabave u fazama i kapacitetima, dok s druge strane pojedina poduzeća postaju sastavljajući za realizaciju gotovih proizvoda, jačajući odnose s tržištem gotovih proizvoda. Na taj način pokreće se i konsolidira proces razgranate diverzifikacije i rađa se jedan lanac malih hiperspecijaliziranih poduzeća.

5. *Internacionalizacija poduzeća - delokalizacija poduzeća*

Tehnološki napredak i intenzivan ulaz na strana tržišta nameću daljnja napredovanja na razinama speci-

Slika 2. Više razina mreža sustava
Figure 2. Multiple levels of system networks

jalizacije, zbog povećanja ekonomije količine i po mogućnosti proširenja raznovrsnosti ponude. Takav utjecaj npr. u razvijenim zemljama donosi delokalizaciju pojedinih faza obrade u zemlje u tranziciji. Povećava se iskorištenje i kvaliteta poluproizvoda (niske cijene rada i sirovine). Prenošenjem djelatnosti nabave komponenti (elemenata, sklopova) u tzv. zemlje u tranziciji i azijske zemlje povećava se mogućnost internacionalizacije poduzeća.

6. Tercijarizacija djelatnosti poduzeća-usluge

U ovom modelu najznačajnija poduzeća investiraju najviše u dizajn i kvalitetu, promociju i komercijalizaciju vlastitih proizvoda. Razvijaju se neke djelatnosti usluga unutar poduzeća, kao početka procesa strukturiranja tercijarizacije djelatnosti. S druge strane rađaju se pojedina mala poduzeća koja nude usluge podrške industrijskim poduzećima, dok se s treće strane tamo razvijaju konzorcijske aktivnosti za podršku tržištima na-

bave i internacionalizaciju. Dakle, radi se o procesu unutarnje i vanjske tercijarizacije koja se međutim pokazuje nedovoljna, što je više usredotočena samo na jedno područje.

7. Radikalno destrukuiranje i nove specijalizacije poduzeća

Ovaj model nastaje u vremenu redimenzioniranja zaposlenosti i pokreće proces destrukuiranja proizvodnog ciklusa. Taj proces je ustvari proces koji polazi iz devertikalizacije elemenata prethodnih faza u razvoju i razvija se devertikalizacija operacija, ujedinjenih često u faze obrade koje još jače naglašavaju međuovisnost mikropoduzeća. Ujedno se u ovom modelu javlja proizvodna fleksibilnost i elastičnost u proizvodnji, te praznina institucionalne ponude, što je zadržalo slabim sveukupni proces unutarnje i vanjske tercijarizacije poduzeća, jačajući više odnose ovisnosti nego odnose autonomije.

3.2. PREDLOŽENA TIPOLOGIJA PODUZEĆA – Suggested typology of a company

Prikazana predložena tipologija poduzeća proizlazi iz procesa vanjske tercijarizacije poduzeća. Rastuća globalizacija tržišta obavljat će sve više prirodnu selekciju poduzeća, koja će preživjeti poduzeća koja su investirala u odnose i sustave partnership-a i koja su konsolidirala odgovarajuće odnose suradnje ne samo sa partnerima smještenim u nacionalnom okruženju, nego se posebno ističe internacionalizacija okruženja kao pretpostavka opstanka. To se može postići samo otvarajući koncepciju sustava globalnih mreža kroz:

1. poduzeća proizvođači stolica, namještaja, opreme i srodnog (fotelje, stolovi, kreveti) koji imaju kompletan proizvodni ciklus (od obrade sirovine ili poluproizvoda, do realizacije gotovog proizvoda) jako su izložena na krajnjim tržištima i vanjskoj konkurenciji;
2. poduzeća proizvođači pojedinih elemenata komponenti ili pod-komponenti;
3. poduzeća koja vrše jednu ili više specifičnih obrada. Ta poduzeća razlikuju se u ovisnosti od njihove funkcije specijalizacije: proizvodnja piljenih ili zakrivljenih elemenata i drugih elemenata, brušenje, tokarenje, lakiranje, sušenje, montaža i

sastavljanje namještaja, opletanje slamom, pakiranje;

4. poduzeća specijalizirana za dodatne obrade vezana uz proizvodnju stolica i srodnih proizvoda u užem smislu (tapiciranje, proizvodnja ojaštanih elemenata za stolice i transformacija piljevine);
5. poduzeća koja pripadaju proizvodnom lancu prerađivanja drva, ali koja obavljaju sporedne radnje u odnosu na one stolice i namještaja, ali koje su se ipak razvile nastavno na širenje obrade drva (proizvođači okova, montažeri okova i okvira za prozore i vrata, postavljanje i održavanje podova od drva, proizvođači strojeva za obradu drva itd);
6. uslužna poduzeća koja čine kompleks tercijarne infrastrukture, koja su se razvila kao podrška gore navedenih proizvoda aktivnosti (projektiranje opreme i prototipova, održavanje strojeva i alata, distribucija na malo i/ili na veliko, na domaće tržište i/ili inozemstvo);
7. infrastrukturne ustanove (sveučilišta, fakulteti, instituti, udruge, komore i sl.), koja također čine kompleks tercijarne infrastrukture.

4. ZAKLJUČAK – Conclusion

Sve veći stupanj integriranosti gospodarstva ne smanjuje, nego naprotiv povećava značaj pojedinih elemenata u sustavu mreža integracije. Stoga se u svjetskim razmjerima neprekidno odvijaju procesi institucionalne i funkcionalne integracije.

Iz tih razloga rad je teorijsko metodološki okvir unutar kojega bi trebalo promišljati sadašnji i budući razvoj prerađivanja drva i proizvodnje namještaja u Republici Hrvatskoj. On ne daje naputke i konkretne odgo-

vore. Otvoren je za nova pitanja, promišljanja, rasprave i istraživanja.

Budući da se u njemu prikazuju institucije i mehanizmi na svjetskoj (europskoj) sceni koje bi trebalo spomenuti, uvažiti i implementirati u promišljanje o koncepciji, on može biti predložak ili poticaj svakome tko razmišlja ili sudjeluje u donošenju razvojnih odluka o prerađivanju drva i proizvodnji namještaja.

Danas posebnu ulogu u organizaciji ima reinženjering poslovnih procesa, kao novi pristup redizajniranju, odnosno restrukturiranju organizacije. U najjužoj vezi s reinženjeringom poslovnih procesa je i nova poslovna orijentacija poduzeća na sržni-glavni program (core business), uz istovremeno eksternaliziranje (outsourcing) svih ostalih aktivnosti za koje je kompaniji povoljnije da ih nabavlja od drugih, nego da se sama njima bavi. Dualna poslovna orijentacija poduzeća koja se manifestira, s jedne strane, u fokusiranje na core business, a s druge strane na eksternalizaciju aktivnosti, izaziva potrebu za umrežavanjem organizacija koje na taj način tom novom poslovnim filozofijom razvijaju izvrsnost, ali i ovisnost o drugim tvrtkama u mreži, zbog čega su i upućene na međusobno povezivanje. Iz tih razloga, a na osnovi iznesene tipologije poduzeća, na slici 2 prikazan je model višerazinske mreže sustava u preradi drva i proizvodnji namještaja kao koncepcija za izradu odgovarajuće strategije razvoja. Pri tome se posebno ističe da pri umrežavanju na razinama II i III uloga nabrojenih institucija u tržišnom gospodarstvu kojem stremimo, smije biti samo podsticajna te da nisu dopuštene nikakve autonomne poslovne odluke izvan razine I. Inače, može doći do zablude da se poslovne odluke mogu donositi na tim razinama, što bi značilo i znači katastrofu cijelog gospodarskog sustava, što je uostalom dosadašnja praksa i potvrdila.

Nakon što su razmotreni i analizirani osnovni tipovi poduzeća u preradi drva i proizvodnji namještaja koji čine osnovu ovih gospodarskih djelatnosti, dolazi se do biti koncepcije. Temeljno je pitanje, koje zanemaruju svi u uvodu prozvani elaborati, studije i slični dokumenti, a to je način na koji se ostvaruje koordinacija

svih procesa u preradi drva i proizvodnji namještaja. To je zapravo pitanje ustroja djelatnosti i potreba odgovarajuće organizacijske strukture koja mora biti radikalno drukčija od današnje, jer današnja ne daje učinke. Novo viđenje realiteta koncepcije je da se drveno gospodarstvo razumijeva kao dinamična mreža zbivanja koja su u međusobnom odnosu. Nijedno od svojstava bilo kojeg dijela ove mreže nije temeljno ni statično. Sva ona proizlaze iz svojstava ostalih dijelova, a sveobuhvatne konzistentnosti njihovih međusobnih odnosa određuje strukturu čitave mreže. Već i ovi prvi znaci o javljanju novog načina organizacije ustroja drvnog gospodarstva upućuju na zaključak da se radi o koncepciji radikalnih promjena u odnosu na postojeće stanje. Tu se radi o organskoj organizacijskoj strukturi za razliku od postojeće mehanicističke strukture. Predložena koncepcija mreža nije stvar, nije statična, nego je proces u kontinuiranom samoučenju i samoorganizaciji.

Ostaje diskutabilnim kako se ovakav koncept konkretno primjenjuje kada se radi o iskorištavanju šuma gdje postoji kao prevladavajući oblik šumovlasništva državni šumoposjed. Kako je za očekivati da će se i u području šumarstva započeti sa strukturnim promjenama u organizacijskom ustroju, to će daljnja istraživanja biti usmjerena u tom pravcu.

Na osnovi toga, ovaj rad ujedno je i izraz autorove težnje da se preradom drva i proizvodnjom namještaja u Republici Hrvatskoj stvaraju preduvjeti i grade niše novoga razvoja, jer postoje kreativni, proizvodni, programski, prirodni i ostali potencijali koji mogu prihvatiti izazove globalizacije uz istodobno očuvanje vlastitog razvojnog identiteta. Međutim, osnovna pretpostavka za to je stvoriti svjetski konkurentnu strukturu.

LITERATURA – References

- Albertini, S. i Pilotti, L. 1996: Reti di reti, Cedam, Padova.
- Bianchi, S. i drugi, 1998: La pubblica amministrazione di fronte all'Europa, Il ponte Vecchio, Casena.
- Dragičević, M. 1996: Ekonomija i novi razvoj, Alinea, Zagreb.
- Drucher, P. E. 1989: The New Realities, Mandarin Paperback, London, 1989.
- Kulić, S. 1992: Kritičko teorijski osvrt na ekonomske i političke strukture nove Europe, Revijalna izdanja, Zagreb.
- Pulić, A. 1992: Elementi informacijske ekonomije, Birotehnika, Zagreb.
- Singlair, S. A.: Forest products Marketing, McGraw-Hill, New York-Toronto.
- Watson, G. H. 1994: Business Systems Engineering, John Wiley, New York-Singapur.

ABSTRACT: Articulation and scientific thinking about a new concept of development of wood processing and furniture manufacturing is asking for a break up with old, conventional, disciplinary divisions and causes of thinking and attitudes about developmental problems.

Therefore, in this article a new conception of development is shown which is suppose to be placed in a network of trends that are defying it, in an institutional differentiation at the local levels inside the country and globally. Based on that, the typology basics, of companies and institutions as well as perception of their webbing as assumptions of creating a developmental conception in wood processing and furniture manufacturing, are shown in this article.

Key words: conception, development, network, structure.